

בבית המשפט העליון בשבתו כבית משפט גבוה לצדק

בג"ץ 4728/24

לפני : כבוד הנשיא יצחק עמית
כבוד השופטת יעל וילנר
כבוד השופטת גילה כנפי-שטייניץ

העותרים : 1. פלונית
2. פלונית
3. פלוני

נגד

המשיבים : 1. פלוני
2. בית הדין הרבני הגדול
3. בית הדין הרבני האזורי בתל אביב

עתירה למתן צו על תנאי

תאריך ישיבה : א' סיון תשפ"ו (17 במאי 2026)

בשם העותרים : עו"ד שי זילברברג

בשם המשיב 1 : בעצמו

בשם הייעוץ המשפטי
לשיפוט הרבני : עו"ד רפי רכס

פסק-דין

השופטת גילה כנפי-שטייניץ:

עניינה של העתירה שלפנינו בתביעת גירושין, אליה נכרכו תביעות נוספות, המתנהלות בבית הדין הרבני האזורי בתל-אביב, בין המשיב 1 (להלן: המשיב) לבין העותרת 1 (להלן: העותרת). שתי סוגיות עיקריות מונחות לפתחנו: ראשית, האם לעותרת קיימת זיקה מספקת לישראל, הנדרשת על מנת להקים סמכות שיפוט לבית הדין הרבני לדון בתביעות שנכרכו; ושנית, האם בית הדין הרבני בישראל הוא הפורום הנאות לדון בהן.

רקע

1. העותרת היא ילידת צ'כיה, וכיום תושבת גרמניה הנושאת אזרחות צ'כית וישראלית. הצדדים הכירו בשנת 2008 דרך המרשתת, בזמן שהעותרת התגוררה בצ'כיה

והמשיב התגורר בסין. בשנת 2009 עלתה העותרת לישראל והתגיירה. בשנת 2010 נישאו העותרת והמשיב בישראל, ובשנת 2011 נישאו בנישואים אזרחיים בצ'כיה. משך כל תקופת נישואיהם, התגוררו בני הזוג בגרמניה. בשנת 2013 נולדה בגרמניה בתם, היא עותרת 2, ובשנת 2018 נולד בגרמניה בנם, עותר 3 (עותרים 2-3 יכוננו להלן יחד: הילדים). הילדים גדלו והתגוררו כל חייהם בגרמניה. זמן קצר לפני שנולד בנם, נפרדו העותרת והמשיב.

2. פרידת העותרת והמשיב היוותה את 'יריית הפתיחה' לסאגה משפטית קשה וממושכת בענייני הגירושין, אליה נקלעו בעל כורחם גם הילדים. בהחלטתנו מיום 1.4.2025, בהמשך להסכמות אשר נועדו לקדם את חידוש הקשר בין המשיב לילדיו, ציינו כי "חזקה על הצדדים [...] כי לטובת הילדים יניחו את הסכסוך המשפטי בצד". לצערנו, קריאה זו נותרה ללא מענה. משהגענו עד הנה, משהמקרה מעורר גם שאלות משפטיות, הגיעה העת שנכריע בסוגיות שהובאו לפתחנו.

3. קודם שניגש לפירוט הדברים – הערה קצרה. דומה כי אין חולק שכיום הקשר של הילדים עם אביהם אינו משביע רצון, לשון המעטה. המשיב מאשים את העותרת בניתוק הילדים ממנו, וגרסתו זו אף מצאה חיזוק בהחלטותיו של בית הדין הרבני. יתרה מכך, העותרת עשתה דין לעצמה ונמנעה מלכבד את החלטותיו של בית הדין הרבני. מדובר בהתנהלות המעוררת קושי בלתי מבוטל. ואולם, חרף מטען זה וכפי שיבואר בהמשך, הכרעתנו מתוחמת לסוגיית סמכות השיפוט והפורום הנאות, ומבעד לעדשה זו יתוארו גם השתלשלות ההליכים וטענות הצדדים.

ההליכים בבתי הדין הרבניים

4. ביום 10.4.2018 הגיש המשיב לבית הדין הרבני האזורי בתל-אביב (להלן: בית הדין האזורי) תביעת גירושין שאליה כרך את ענייני הרכוש, משמורת הילדים, ומזונות הילדים והעותרת. מצדה, הגישה בקשה למחיקת התביעה על הסף, בטענה כי בית הדין האזורי נעדר סמכות לדון בתביעות שנכרכו בתביעת הגירושין.

5. משלא התייצבה העותרת לדיונים בבית הדין האזורי, קבע בית הדין ביום 5.12.2018, בהחלטה לא מנומקת, כי מסורה לו סמכות עניינית לדון בתביעות שנכרכו לתביעת הגירושין, מכוח סעיפים 1 ו-3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), התשי"ג-1953 (להלן: ההחלטה מיום 5.12.2018 וחוק שיפוט בתי דין רבניים). בקשת רשות ערעור שהגישה העותרת לבית הדין הרבני הגדול נדחתה בשל אי הפקדת עירבון, ובהמשך נדחתה אף עתירה שהגישה לבג"ץ, תוך שהודגש סירובה להתייצב לדיון לפני

בית הדין האזורי; הימנעותה מהפקדת העירבון במועד; והשיהוי שנפל בהגשת בקשותיה השונות. לצד זאת נקבע, כי "טענות העותרת [בעניין הסמכות והפורום הנאות] שמורות לה, והיא תוכל להעלותן, ככל שתבחר, במסגרת ערעור בתום ההליך שבפני בית הדין האזורי" (בג"ץ 5796/19 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בתל אביב, פסקה 10 (11.9.2019) (להלן: בג"ץ 5796/19)).

6. ביום 25.9.2019 סודר הגט בין בני הזוג. ואולם, במשך שנים הוסיף והתנהל ההליך בין הצדדים בבית הדין האזורי, תוך שבית הדין נותן החלטות שונות בעניין הקשר שבין המשיב לילדים. במקביל, פתחה העותרת בהליכים בבית משפט בגרמניה. לאורך שנות ההתדיינות בבית הדין, הוסיפה שאלת הסמכות לדון בתביעות שנכרכו לרחף מעל ההליך כולו. העותרת שבה והעלתה סוגיה זו, תוך שבית הדין מאפשר לה להוסיף ולהידרש לכך. כך למשל, ביום 26.9.2019 הורה בית הדין לצדדים להגיש השלמות טיעון בכתב בנושא, וביום 23.1.2022 ציין בית הדין כי אפשר עיון מחדש בסוגיה. לבסוף, ביום 15.4.2024 נתן בית הדין החלטה, אף היא לא מנומקת, ובה מצא כי אין מקום לעיון מחדש בהחלטה מיום 5.12.2018 בעניין הסמכות. גם על החלטה זו הגישה העותרת בקשת רשות ערעור לבית הדין הרבני הגדול, אשר נדחתה ביום 8.5.2024.

העתירה לבג"ץ והשתלשלות העניינים בעקבותיה

7. ביום 10.6.2024 הגישה העותרת את העתירה שלפנינו. בעיקר הדברים טענה העותרת כי בית הדין האזורי נעדר סמכות לדון בנושאים שנכרכו לתביעת הגירושין. נטען כי החלטות בית הדין האזורי מיום 5.12.2018 ומיום 15.4.2024 ניתנו בדיין יחיד בניגוד לדין, ולפיכך יש לבטלן; אך במוקד הדברים עמדה הטענה כי תביעת הגירושין של המשיב אינה עומדת בתנאי סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, שכן לעותרת אין כל זיקה לישראל. עוד נטען כי אף אם קיימת סמכות, היה על בית הדין האזורי להימנע מדיון בתביעות שנכרכו משאין הוא הפורום הנאות לדון בהן.

8. ביום 31.3.2025 קיימנו דיון ראשון בעתירה ובו נעשה ניסיון להביא את הצדדים להסכמות מעשיות, שיביאו לחידוש הקשר של המשיב עם ילדיו. בתום הדיון, ניתן תוקף של החלטה להסכמות הצדדים ולפיהן ייפגש המשיב עם הילדים בגרמניה, תוך שהוסכם כי אין לראות בפעולות הצדדים משום ויתור על טענותיהם לעניין הסמכות. אלא שבהמשך לכך, בסוף חודש מאי של אותה שנה, הגישו העותרת והמשיב, מזה ומזה, הודעות עדכון המעידות כי הניסיון לקדם הבנות – לא עלה יפה.

9. ביום 26.1.2026 קיימנו דיון נוסף בעתירה. בסיומו של הדיון ניתנה החלטתנו לפיה "אנו סבורים כי ראוי ונכון כי בית הדין הרבני האזורי יבחן וינמק את החלטתו מיום 5.12.2018 לעניין הסמכות העניינית". לצד זאת, הותרנו את העתירה תלויה ועומדת "כך שלאחר החלטת בית הדין האזורי [יהיה] רשאי כל צד לחזור ולפנות במסגרת עתירה זו".

10. בהמשך להחלטתנו, ניתנה ביום 1.3.2026 החלטת בית הדין האזורי המנמקת את קביעותיו לעניין הסמכות וכן לעניין הפורום הנאות (להלן: ההחלטה מיום 1.3.2026). בפתח הכרעתו, הזכיר בית הדין את פסיקת בית משפט זה בבג"ץ 7638/22 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים (10.12.2025) (להלן: בג"ץ 7638/22), על פיה סמכות בית הדין הרבני לפי סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים מותנית בכך שהצדדים מקיימים זיקה מספקת לישראל, זיקה התלויה בנסיבות המקרה ודורשת בחינה מהותית. ביישמו מבחן זה קבע בית הדין, כי בחינת מכלול הנסיבות מובילה למסקנה ברורה שלפיה לצדדים "זיקה מספקת ואף מובהקת לישראל". בפירוט הנסיבות האמורות ציין בית הדין האזורי, כי שני הצדדים הם אזרחי ישראל וכך גם ילדיהם; לעניין זיקת העותרת צוין כי היא עלתה לישראל והתגיירה, כי הצדדים נישאו כדמו"י בישראל, וכי העותרת הוציאה רישיון נהיגה ישראלי. עוד צוין כי הצדדים המשיכו לשלם את תשלומיהם לקופת חולים בישראל "על מנת לשמור על [זכויותיהם] לעת חזרתם אליה" ואף פעלו לכך שבתם תהיה מבוטחת בקופ"ח בישראל; וכי בשנת 2015 ביקשה העותרת מהביטוח הלאומי כי מעמדה כתושבת ישראל לא יבוטל. עובדות אלה, כך על פי החלטת בית הדין, "מוכיחות את זיקתם של הצדדים לישראל ואת רצונם לשוב אליה". בית הדין הוסיף כי שוכנע "כי הצדדים יצאו מישראל על דעת לשוב אליה; שהתכנון המקורי היה שמגוריהם בגרמניה יהיו לתקופה קצובה בלבד; ושהיו הבנות ברורות בין הצדדים כי הם ישובו למגורי קבע בישראל [...] ויחנכו את ילדיהם המשותפים כיהודים בישראל".

גם בשאלת הפורום הנאות קבע בית הדין האזורי כי הוא הפורום הנאות לנהל את ההליך, הגם שציין כי שאלה זו "אינה נקיה מספקות". בהקשר זה ציין בית הדין:

"סוגית ילדי הצדדים רגישה ומורכבת ומצריכה פתרונות יצירתיים אשר יבטיחו קשר משמעותי עם שני ההורים, תוך ראית טובת הילדים על מכלול היבטיה ובשים לב שהאם מעוניינת להמשיך ולהתגורר בגרמניה, אך גם יבטיחו זיקה משמעותית של הילדים לתרבות היהודית-הישראלית ולמדינת ישראל. למען הסר כל ספק יובהר שאין הכוונה להיבט דתי, אלא להיבטים תרבותיים-לאומיים.

עם כל הכבוד למערכת השיפוט הגרמנית, מתעורר ספק אם לשופט גרמני יש את היכולת למצוא את הפתרון היצירתי הנדרש. ספק גדול עוד יותר מתעורר אם שופט

גרמני ייתן משקל ראוי לרצון האב שהילדים יבקרו מעת לעת בישראל ויקבלו חינוך עם אוריינטציה יהודית-ישראלית".

בית הדין הוסיף וציין כי בשים לב לכך שהצדדים מיוצגים מזה שנים בישראל, קיום הדיון בתביעות הכרוכות בישראל יהיה יעיל, מהיר וזול משמעותית מקיומו בגרמניה, וייתב עם שני הצדדים ועם ילדיהם. בסיום החלטתו הביע בית הדין תקווה כי אולי במסגרת הדיון בעתירה "תסתיים המערבולת המשפטית המתמשכת וייעשה הישר והטוב".

11. משחזרה העותרת על טענותיה בעקבות ההחלטה המנומקת, ומבלי לנקוט עמדה לגופם של דברים, הוצאנו ביום 9.3.2026 צו על-תנאי המורה למשיבים לבוא וליתן טעם מדוע:

א. לא ייקבע כי המשיבים 2 ו-3 ימנעו מלדון או מלהוסיף ולדון, בעניין כלשהו מענייניהם של הצדדים, לרבות בנושאי אפוטרופסות, החזקת קטינים והסדרי השהות עימם, מזונותיהם, מזונות העותרת, חלוקת הרכוש וכל עניין אחר.

ב. לא ייקבע כי סידור הגט הדתי בין העותרת והמשיב נעשה בהתאם לסעיף 4א לחוק שיפוט בתי דין רבניים בלבד, ולרבות הקביעה בסעיף 4א(ב)(2) לחוק שיפוט בתי דין רבניים כי סידור הגט בין הצדדים אינו מהווה הכרעה בשאלת הגירושין האזרחיים של הצדדים.

ג. לא ייקבע כי כל ההחלטות שניתנו בעניין הצדדים בטלות למפרע.

עיקר טענות הצדדים

12. טענת העותרת היא, כאמור, כי בית הדין הרבני נעדר סמכות שיפוט וכי אין הוא הפורום הנאות לדון בתביעות. תחילה טוענת העותרת, כי דין החלטות בית הדין האזורי להיפסל משניתנו בדיין אחד, לטענתה בניגוד לדין, וזאת בפרט לאחר שדיונים בנושא הסמכות התקיימו בבית הדין בשלושה דיינים. בעיקר הדברים, העותרת טוענת כי לבית הדין לא קיימת סמכות לדון בעניינים הכרוכים, לפי סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, וכי נפלה שגגה בקביעתו שקיימת לעותרת זיקה מספקת לישראל. זאת לנוכח העובדה שהצדדים התגוררו בגרמניה מיום נישואיהם ועד לפרידתם; כי אין לה רכוש בישראל אלא בגרמניה ובצ'כיה; כי היא שוכרת דירה בגרמניה כדיירות שאינה מוגבלת בזמן, ועובדת בעבודה קבועה בגרמניה; כי היא אינה דוברת עברית וכל קרובי משפחתה, הקרובים והרחוקים, מתגוררים בצ'כיה או בגרמניה.

13. העותרת מוסיפה וטוענת כי השיקולים שמנה בית הדין אינם מבססים זיקה מספקת של העותרת לישראל. כך ובין היתר נטען, כי בית הדין נסמך על נתונים ישנים ולא רלוונטיים לביסוס הזיקה. לעניין החברות בקופת חולים בישראל טענה העותרת כי בשנת 2017 ובטרם הוגשה תביעת הגירושין בישראל בוטלה החברות. גם בקשתה מן הביטוח הלאומי בעניין שלילת תושבותה נעשתה, לדבריה, לצורך חברות בקופת החולים ולשם קבלת חוות-דעת רפואית בעניין שנגע לבתם, וממילא הבקשה נזנחה עוד לפני פתיחת ההליך בישראל. גם באשר לקביעת בית הדין שלפיה השתכנע שהצדדים התכוונו לחזור לישראל, טוענת העותרת כי הדברים אינם נכונים ונקבעו ללא תימוכין, וכי ממילא אין להם כל משמעות שכן הזיקה נקבעת נכון למועד פתיחת ההליך המשפטי, ולא על-פי תכניות היפותטיות אשר לא מומשו.

14. בכך לא מסתפקת העותרת, ולשיטתה יש מקום לשינוי ההלכה בדבר פרשנותו הראויה של סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, כך שייקבע שסמכות בית הדין הרבני קמה רק בהתקיים נוכחות פיזית קבועה בישראל, חלף קיומה של זיקה לישראל. למצער נטען, כי יש לפרש בצמצום את מבחן הזיקה.

15. באשר לפורום הנאות לדון בתביעה, טוענת העותרת כי בית הדין הרבני בישראל איננו הפורום הנאות לניהול ההתדיינות. לטענתה, בקביעתו ההפוכה התעלם בית הדין האזורי למעשה מטובתם של ילדיהם הקטינים של בני הזוג. בהקשר זה מציינת העותרת כי הילדים נולדו בגרמניה, חיים בה כל חייהם, ושם מצויים כל הגורמים המטפלים בהם. עוד לטענתה, קביעות בית הדין הרבני באשר לנאותות הפורום מטילות דופי בערכאות שיפוט זרה ואינן מבוססות. לדבריה, גם הקביעה כי הפורום בישראל נאות, שכן הצדדים מיוצגים כאן – שגויה, שעה שהצדדים מיוצגים גם בגרמניה, ובעיקר משום שלדבריה היא מיוצגת בישראל אך בשאלת הסמכות, ולא לגוף הדברים.

16. המשיב מנגד העלה טענות סף וכן העלה טענות רבות הנוגעות לאופן התנהלותה הדיונית של העותרת. לגוף הדברים, המשיב סומך את ידיו על קביעות בית הדין האזורי שלפיהן לצדדים זיקה מהותית מספקת, ואף מובהקת, לישראל. בפרט, ממקד המשיב את דבריו בטיעון שלפיו הצדדים התכוונו לשוב לישראל ולחיות בארץ עם ילדיהם. לדבריו, הבסיס שעל יסודו הוקם הקשר המשפחתי בין בני הזוג לא היה זיקה אקראית לישראל, אלא "תשתית משותפת, מוצהרת ומהותית של חיים יהודיים-ישראליים". לטענתו, תכניתם המשותפת של השניים לחיות בישראל עם ילדיהם מלמדת, כי מלכתחילה התקיימה בעניינם זיקה מספקת ומובהקת לישראל. בהתאם, כך נטען, אין מקום לקבוע כי סמכות בית הדין מוגבלת לעניין הגט, כנוסח הראש השני של הסעד המבוקש.

17. המשיב סומך ידיו גם על הקביעה כי בית הדין הרבני בישראל הוא הפורום הנאות לדיון בתביעה. לטענת המשיב, במהלך שנות ההתדיינות יצרה העותרת מציאות של נתק בין הילדים לבינו, וכעת היא מבקשת להסתמך על אותה מציאות – שממילא נוצרה לאחר פתיחת ההליך – כדי לטעון בעניין אי-נאותות הפורום. בהקשר זה נטען, כי אף אם לילדים קיימת כיום זיקה לגרמניה, מדובר "בזיקה מאוחרת שהועמקה בדיעבד". עוד טוען המשיב כי גם הצורך בבירור מקצועי של מצבם של הילדים, אינו מקים קושי בקיום ההליך בישראל. זאת, שעה שבית הדין האזורי יצר מסלול לבירור טובת הילדים תוך היעזרות במומחה גרמני, אלא שהעותרת סיכלה בירור זה. לשיטתו, אופן התנהלות העותרת בהליכים מלמד כי הבעיה איננה נאותות הפורום, אלא סירוב העותרת לשתף פעולה עם ההליך. עוד טוען המשיב כי כוונת הצדדים לגור בישראל מהווה שיקול ממשי גם לבחינת מירב הזיקות של הצדדים, וכי זיקתם לישראל תומכת גם בטענה לציפייה סבירה כי ההליך יתנהל בישראל. המשיב מוסיף כי החשש שהביע בית הדין האזורי ביחס ליכולתן של הערכאות בגרמניה להביא לפתרון ראוי לסוגיה, נסמך על חוות דעת ולפיה הערכאות בגרמניה לא צפויות לתת משקל לשיקולים מהותיים בנושא.

18. הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני הצטרף אף הוא לטענת המשיב כי דין העתירה להידחות. תחילה, הועלו טענות סף לשיהוי ניכר, לאי-מיצוי הליכים ולחוסר ניקיון כפיים של העותרת. לגוף טענת הסמכות, מפנה הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני להחלטת בית הדין האזורי וכן לתשובת המשיב. כן נטען כי לא נפל כל פגם בכך שהחלטת בית הדין האזורי נחתמה בדיין אחד. לצד זאת צוין, כי לנוכח השיקול המרכזי, הוא טובתם של הילדים, והצורך הדחוף בחידוש הקשר שלהם עם אביהם, כמו גם לנוכח התארכות ההליך, לא מתבקשת דחיית העתירה מטעמי סף, תוך שהובעה תקווה כי בית משפט זה יצליח להביא את "המערכות המשפטיות" לכלל סיום.

דיון והכרעה

19. אקדים אחרית לראשית ואציין כי לאחר ששקלתי את טענות הצדדים מכאן ומכאן, ואת עמדת הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני, דעתי היא כי דין העתירה להתקבל במובן זה שנקבע, כי בתי הדין הרבניים לא קנו סמכות לדון בתביעות שנכרכו בתביעת הגירושין.

20. כידוע, התערבות בית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק בהחלטות של בתי הדין הרבניים מוגבלת למקרים נדירים של חריגה מסמכות, סטייה מהוראות החוק, פגיעה קשה בכללי הצדק הטבעי, או כאשר נדרש סעד מן הצדק (ראו: בג"ץ 2170/23

פלוני נ' בית הדין הרבני האזורי בתל אביב, פסקה 8 (7.5.2023)). לדברים אלה, ככלל, משנה תוקף כאשר עסקינן בהחלטות ביניים, ובפרט החלטות ביניים של הערכאה הדיונית (בג"ץ 54938-07-25 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי - תל אביב, פסקה 4 (6.8.2025)). ואולם, המקרה דנן בא בגדרם של אותם מקרים המצדיקים התערבות. זאת, בעיקר הדברים, משהמקרה שלפנינו מעורר שאלות של סמכות שיפוט של בית הדין ועמידה בהוראות החוק המסמיך את בתי הדין הרבניים.

21. אכן, העובדה שההחלטה הנתקפת היא החלטת ביניים של בית הדין האזורי, מעוררת קושי. עם זאת, הנני סבורה כי בנסיבות הקונקרטיות של תיק זה, קיימים שיקולים כבדי משקל אשר יש בהם כדי להצדיק הכרעה בעתירה לגופה כבר בשלב זה. ראשית, השאלה המרכזית היא שאלת סמכותם העניינית של בתי הדין הרבניים לדון בהליך. ההליך בבית הדין האזורי מתנהל מזה כשמונה שנים כאשר שאלת הסמכות העניינית טרם באה על פתרונה. למעשה, בית הדין האזורי עצמו נתן הכרעה מנומקת ומפורטת בשאלת הסמכות רק לאחרונה, ורק בעקבות החלטתו. ודוק: קשה להשלים עם מצב שבו רק בתום הליך שנמשך שנים רבות, ייקבע כי ההליך כולו בטל מעיקרו ויש לנהלו מראשיתו במדינה אחרת. שנית, מצב הדברים המתואר, בו לא הוכרעה שאלת הסמכות לאורך שנים, גזר על ההליך קיפאון ולא אפשר לקדם הכרעה בשאלות המהותיות שבמחלוקת בין הצדדים, ובראשן סוגיות הנוגעות לילדי בני הזוג בהן שאלת המשמורת והסדרי הראייה. כך חולפים חודשים ושנים, הילדים גדלים ופתרונות – אין. ממילא, הכרעה בעתירה לאחר המתנה להכרעת בית הדין הרבני הגדול או לתום ההליך כולו, עלולה להתברר כ'מעט מדי ומאוחר מדי', שעה שכבר כיום הנתק בין המשיב וילדיו דורש פתרון. בנסיבות אלה, הדרך לקדם את הדיון בשאלות המהותיות, אינה אלא הכרעה בשאלת הסמכות כבר בשלב זה, וכפי שכתב הייעוץ המשפטי לשיפוט הרבני עצמו: "עתה הצדדים זקוקים יותר מכל, להכרעת בית המשפט הנכבד זה בעניינם".

22. אשר ליתר טענות הסף שהעלה המשיב, כמו גם טענותיו הנוגעות להתנהלותה הדיונית של העותרת, ברי כי אלה אינן טענות נטולות חשיבות. ואולם, אין באלה כשלעצמן ליתר דיון בשאלות שבמוקד העתירה. אציין כי קיים קושי בטענות התולות עצמן בהגשת העתירה בשיהוי. זאת כאשר, כפי שתואר לעיל, בית הדין הרבני השאיר את שאלת הסמכות העניינית 'חיה' ואפשר לצדדים לחזור ולטעון בעניינה, ובצד זאת, לא נדרש להכרעה מפורטת ומנומקת בשאלה זו אלא לאחר החלטתו מראשית 2026. יש לזכור כי גם פסק הדין בבג"ץ 5796/19 שימר את טענות העותרת לעניין הסמכות. באשר לטענות שעניינן ניקיון כפיה של העותרת והתנהלותה הדיונית, ומבלי להקל ראש בדברים, אזכיר כי לפנינו שאלת סמכות של ערכאה שיפוטית, אשר ככלל דומה שקשה

להכפיפה לטענות בדבר התנהלות דיונית פסולה של אחד הצדדים. זאת ועוד, וזהו אולי העיקר: אכן מדובר בסכסוך בין בני הזוג – אלא שלסכסוך זה השפעה ניכרת על ילדיהם הקטנים של השניים. לפיכך, קיים קושי לקבוע כי התנהלות דיונית של מי מהצדדים – אשר אין להקל בה ראש – תייתר הכרעה בשאלת סמכותה של הערכאה שתדון בנושא.

23. אתמקד אפוא, כאמור, בשתי שאלות: סמכות השיפוט של בית הדין הרבני, ושאלת הפורום הנאות. אומר כבר עתה, לנוכח התוצאה שאליה הגעתי, לא ראיתי להידרש לטענות שעניינן מתן ההחלטות בדיין יחיד או לאופן כריכת ענייני הצדדים לתביעת הגירושין.

סמכות בית הדין הרבני

24. סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, המקנה סמכות שיפוט לבית הדין הרבני, קובע כי "ענייני נישואין וגירושין של יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה יהיו בשיפוטם היחודי של בתי דין רבניים".

25. פרשנותו של סעיף זה, ובפרט פרשנות התיבה "בישראל", העסיקו את בית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק, בפסיקה המתפרשת על פני כמה עשורים, ונדונה שוב אך לאחרונה בבג"ץ 7638/22 (ולסקירה מפורטת של ההתפתחויות בפסיקה בעניין זה, ראו שם, בפסקאות 18-29 לפסק דינו של השופט י' כשר, ובפסקאות 2-16 לפסק דינו של המשנה לנשיא נ' סולברג, והפניותיהם שם). בתמצית, בתחילת הדרך, העמדה הפרשנית הדומיננטית הייתה כי התיבה "בישראל" מקימה דרישה לנוכחות פיזית של בעלי הדין בישראל בעת פתיחת ההליך. עם השנים, הורחבה הפרשנות ונקבע הכלל, כי לא נדרשת נוכחות פיזית של התובע בעת הגשת התביעה אלא די בנוכחות 'קונסטרוקטיבית', למשל באמצעות שלוח (ראו: בג"ץ 238/81 הראל נ' בית הדין הרבני האזורי תל אביב-יפו (18.5.1981)). ובהמשך, הורחב הכלל גם ביחס לנתבע (בג"ץ 871/86 קריב נ' בית הדין הרבני האזורי בתל אביב-יפו, פ"ד מא(3) 152 (1987)). מבחן פסיקתי זה, הוא מבחן הנוכחות הקונסטרוקטיבית, בא לסוף דרכו בעניין חג'ג' (בג"ץ 1480/01 חג'ג' נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד נה(5) 214 (2001) (להלן: עניין חג'ג')), בו נזנח, הלכה למעשה, מבחן הנוכחות הקונסטרוקטיבית והומר במבחן הזיקה, תוך שנקבע כי את התיבה "בישראל" יש לפרש כמקים דרישה לזיקה ראויה בין בעלי הדין לישראל.

26. יוער, כי ברקע להתפתחויות השונות בפסיקה שביטאו גישה פרשנית מרחיבה, עמדו השלכותיה על תופעת העגינות. שכן שלילת סמכות בית הדין הרבני לדון בענייני נישואין וגירושין בין יהודים שנישאו כדמו"י, עלולה הייתה להביא למצב לפיו אין כל

ערכאה אחרת המוסמכת לדון בעניין, ובן הזוג אשר איננו מעוניין בגט החזיק למעשה בזכות 'וטו' ביחס לגירושין (ראו: בג"ץ 7638/22, פסקה 32 לפסק דינו של השופט כשר, ופסקה 3 לפסק דינו של המשנה לנשיא סולברג). ואולם, חשש זה זכה בשנת 2005 להתייחסות מצד המחוקק, כאשר חוק שיפוט בתי דין רבניים תוקן ונוסף לו סעיף 4א, המרחיב את סמכותו של בית הדין הרבני בענייני גירושין (ראו: חוק שיפוט בענייני התרת נישואין (מקרים מיוחדים וסמכות בינלאומית) (תיקוני חקיקה), התשס"ה-2005). ודוק: סעיף 4א(ה) לחוק קובע כי "אין בהוראות סעיף זה כדי להקנות לבית הדין הרבני סמכות שיפוט בעניינים הכרוכים בגירושין". בשנת 2018 תוקן החוק פעם נוספת ונוסף לו גם סעיף 4ב1, אשר מקנה סמכויות לבית הדין בתביעות גירושין אף מעבר לקבוע בסעיף 4א (חוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין) (תיקון מס' 4 והוראת שעה), התשע"ח-2018).

27. על רקע התפתחויות אלה ניתן לאחרונה פסק הדין בבג"ץ 7638/22. עניין זה עסק במקרה שבו שני בני זוג שהו פיזית בישראל בעת הגשת תביעת גירושין לבית הדין הרבני, לה נכרכו ענייני רכוש (התובע היה תושב ישראל, והנתבעת תושבת בריטניה אשר הגיעה לביקור בישראל במהלכו הוגשה התביעה). השאלה שהתעוררה במקרה זה הייתה: האם עדיין נדרשת זיקה מספקת לישראל לשם הקמת סמכותו של בית הדין הרבני, או שנוכחות פיזית של הצדדים בישראל מספיקה על מנת למלא אחר התיבה "בישראל" בחוק שיפוט בתי דין רבניים.

בשאלה זו נחלקו הדעות. הוכרע כדעת השופט י' כשר, אליה הצטרף השופט ע' גרוסקופף, כי סמכות בית הדין הרבני לדון בתביעות הכרוכות בתביעת הגירושין אכן מותנית בכך שלצדדים זיקה מספקת לישראל; ואין להסתפק במבחן הנוכחות בישראל כדעתו החולקת של המשנה לנשיא נ' סולברג. הגם שלא היה חולק כי כיום, לאחר תיקון חוק שיפוט בתי דין רבניים, נחלש באופן משמעותי הטעם למגמת ההרחבה הפרשנית של המונח "בישראל", נחלקו הדעות באשר לתוצאה הנובעת מכך (ראו: פסקה 35 לפסק דינו של השופט כשר, אשר לשיטתו "נחלש הצורך בהרחבת פרשנות התנאים המנויים בסעיף 1 לחוק", ופסקה 64 לפסק דינו של המשנה לנשיא סולברג, אשר לשיטתו "אין מקום עוד לפרש את המונח [...] בהרחבה, שכן פג תוקפה של ההצדקה שניצבה יסודה של מגמה זו"): האם עדיין יש לעמוד על דרישת הזיקה כשיטת השופט כשר, או שמא יש לשוב אל מבחן הנוכחות, כשיטת המשנה לנשיא סולברג. לבסוף, העמדה הראשונה זכתה לבכורה. מבחן הזיקה המספקת עומד אפוא גם היום על מכונו.

28. העותרת מעוניינת לאתגר הלכה זו ומבקשת כי 'נשיב עטרה ליושנה' ונקבע כי יש לזנוח את מבחן הזיקה ולשוב אל מבחן הנוכחות הפיזית (מבחן שבמקרה שלפנינו,

בשונה מפסק הדין בבג"ץ 7638/22, עשוי לסייע לעותרת). ברם, משאך לאחרונה קבע בית משפט זה בדעת רוב כי מבחן הזיקה – במקומו עומד, זהו הדין המצוי, ואותו עלינו ליישם.

29. בטרם נפנה ליישום מבחן הזיקה אדגיש, כי חרף מגמת ההרחבה הפרשנית שתוארה בכל המתייחס לסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, עמדו שופטי בית משפט זה, לאורך השנים, על הדרישה שהזיקה לישראל תהיה זיקה ראויה. כך, השופט מ' חשין ציין בעניין חג'ג' כי נדרש שיהיה זה "קשר-זיקה ראוי" וכי "חייב שיהא קשר-זיקה שאינו רופף יתר-על-המידה – שמא תשתלט המדינה על מערכות יחסים שאין זה ראוי לה כי תשתלט [עליהן]" (שם, בעמ' 226), ובהמשך שב והדגיש כי "ולא אך 'זיקה' שתם אלא זיקה אמיצה דייה עד שיהיה בה כדי להצדיק הקניית סמכות לבית-הדין הרבני" (שם, בעמ' 227). בבג"ץ 8754/00 רון נ' בית-הדין הרבני הגדול, פ"ד נו(2) 625 (2002) (להלן: עניין רון), עמדה השופטת ד' ביניש על כך שהזיקה צריך שתהיה "אמיצה וממשית דייה כדי להצדיק רכישת סמכות על-ידי בית-הדין הרבני" (שם, בעמ' 642). ואילו בבג"ץ 5387/13 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בפתח תקוה (9.9.2014) (להלן: בג"ץ 5387/13), הדגיש השופט נ' הנדל כי אמנם די בזיקת הצדדים לישראל, אך הוסיף: "ואולם, לא כל זיקה, אלא יש לבחון את איכות הזיקה ועוצמתה [...] יש צורך בזיקה מעשית אמיצה דיה למדינת ישראל [...] אין להסתפק בזיקה רופפת שאינה מצביעה על קשר ממשי בין הצדדים לבין ישראל" (שם, בפסקה 7). הנה כי כן, הפסיקה אמנם הלכה לכיוון מרחיב, אך הוסיפה ועמדה על כך כי גם להרחבה זו יש גבולות, וכי יש להקפיד על כך שהזיקה לישראל שמקימה סמכות תהיה זיקה אמיצה, ממשית, שאינה-רופפת.

30. סיכום ביניים: את התיבה "בישראל" בסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים יש אפוא להוסיף ולפרש כדורשת זיקה מספקת לישראל, כפי שנקבע בפסיקה עקבית של בית משפט זה. לצד זאת, ובין היתר על רקע ההתפתחויות החקיקתיות, יש לעמוד על יישום מוקפד של דרישה זו. לכך אפנה עתה.

קיומה של זיקה מספקת

31. בבואנו ליישם את מבחן הזיקה על ענייננו, נקודת המוצא היא התמונה העובדתית האובייקטיבית כפי שהייתה קיימת במועד הגשת התביעה: העותרת והמשיב נישאו בשנת 2010 ונפרדו בשנת 2018. במשך כל תקופת נישואיהם התגוררו בגרמניה. שני ילדיהם נולדו בגרמניה (בנם נולד זמן קצר לאחר הגשת תביעת הגירושין). העותרת גרה בגרמניה בדיירות שאיננה מוגבלת בזמן, עבדה בה וצברה בה זכויות סוציאליות.

אין לה כל רכוש בישראל, אלא רק בגרמניה ובצ'כיה. היא אינה דוברת עברית, וקרוביה כולם מתגוררים בצ'כיה או בגרמניה. מכלול נתונים זה מלמד במובהק כי מרכז חייה של העותרת במועד הרלוונטי היה ועודו בגרמניה, לא בישראל.

32. על הרקע הזה, אפנה לבחון את הנימוקים שמכוחם הגיע בית הדין הרבני למסקנתו, ואבהיר מדוע אין בהם כדי לבסס את הזיקה הנדרשת. תחילה, בית הדין הרבני בחן את עניינם של הצדדים במאחד. זאת, בניגוד לדין, אשר קובע כי "תנאים המנויים בסעיף 1 [לחוק שיפוט בתי דין רבניים] [...] חייבים שיתקיימו בכל אחד מבעלי-הדין [...] רק כך קונה בית-הדין הרבני סמכות (ייחודית) לדון בענייני נישואין וגירושין" (עניין חג'ג', בעמ' 221, 224). זיקתו של המשיב לישראל, חזקה ככל שתהיה (ועל כך אין חולק), אינה יכולה לפצות, כמעין 'מקבילית כוחות', על היעדר זיקה מצד העותרת.

33. נמשיך. במסגרת בחינת הזיקה, ציין בית הדין כי שני הצדדים הם אזרחי ישראל וכך גם ילדיהם. אלא שקיים קושי ללמוד מהאזרחות, המהווה תנאי נפרד ומצטבר לסמכות, על הזיקה. ואמנם, בפיתוחו של מבחן הזיקה בפסיקת בית משפט זה, הודגשה שוב ושוב הבעייתיות שבהסתמכות על האזרחות ככזו המקימה זיקה לצורך בחינת הסמכות (ראו למשל: עניין חג'ג', בעמ' 226; עניין רון, בעמ' 642; בג"ץ 7638/22, בפסק דינו של השופט גרוסקופף).

34. בית הדין הוסיף, לעניין זיקת העותרת, כי זו עלתה לישראל בתחילת 2009 והתגירה בישראל, כי הצדדים התחתנו בישראל בשנת 2010, וכי העותרת הוציאה רישיון נהיגה ישראלי. לצד אלה, נתן בית הדין משקל משמעותי לתכניתם של הצדדים לשוב לישראל. סבורני כי מנתונים אלה קיים קושי ללמוד על קיום זיקה לישראל, ולמצער, אין בהם כדי להצביע על זיקה בעוצמה הנדרשת. אשר לקביעת בית הדין כי השתכנע שלצדדים הייתה כוונה לשוב ולהשתקע בישראל – איני רואה מקום להתערב בקביעה עובדתית זו כשלעצמה. ואולם, אף בהנחה שכך הם פני הדברים, במישור המשפטי אין בכך כדי להכריע את שאלת הסמכות. הזיקה שבסעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים נבחנת לפי קשרים ממשיים לישראל המתקיימים במועד הגשת התביעה. כוונה תיאורטית, צופה-פני-עתיד, שלא הבשילה לכלל מעשה ולא התממשה, יכולה אולי ללמד על זיקה לישראל אך בוודאי לא לבסס כשלעצמה זיקה ברמה הנדרשת או להוות נתון מכריע בהקשר זה. אעיר בהקשר זה כי פרשנות אחרת עלולה להביא לתוצאות מרחיקות לכת: לו נניח כי די בכוונה עתידית להתגורר בישראל כדי לבסס את הזיקה הנדרשת, עלולים להימצא אזרחים ישראלים רבים המתגוררים בחו"ל כשהם 'כבולים' לסמכות בית הדין הרבני בישראל, חרף ניתוק ממשי ומתמשך מן הארץ – תוצאה אשר אינה מתיישבת עם תכלית החקיקה.

35. נותרנו אפוא עם קבוצת נימוקים שלישית, שעניינה חברות בקופ"ח גם לאחר עזיבת ישראל, ובקשה לביטוח הלאומי, בעניין מעמד העותרת כתושבת ישראל, משנת 2015. העותרת טוענת כי קיימים הסברים מניחים את הדעת לעניין זה, וכי ממילא מצב הדברים השתנה עובר להגשת תביעת הגירושין לבית הדין הרבני. ואולם, אף אם אניח לטובת המשיב כי לא כך הם פני הדברים – עדיין, אין בעובדות אלה, כשלעצמן, כדי 'לשאת על כתפיהן' את המשקל המשמעותי הנדרש לשם ביסוס זיקה בעוצמה הנדרשת לישראל.

36. על מנת לבסס מסקנה זו, טוב נעשה אם נשווה לנגד עינינו מקרים אחרים בפסיקה בהם נבחן קיומה של זיקה מספקת, כפי שיפורטו להלן.

בעניין חג'ג' (אשר נפסק, כזכור, לפני התיקון לחוק שיפוט בתי דין רבניים) נקבע כי קיימת זיקה מספקת ביחס לאישה אשר חיה בישראל עם בעלה משך ארבע שנים, שני ילדיה גוריו עמה, דיברו עברית והתחנכו במוסדות חינוך בישראל, וילד שלישי נולד לבני הזוג בישראל. כמו כן, תביעת הגירושין שם הוגשה לבית הדין הרבני כחודשיים לאחר שהאישה עזבה את הארץ, ובעניין זה נכתב כי "אלה היו בעינינו כזמן שנטמע באותן ארבע השנים שבהן הייתה האישה בארץ". למעשה, יציאתה של האישה את הארץ תוארה כ"בריחה", אשר בעניינה נכתב כי "קשה בעיניי כי בריחה כבריחתה של האישה מן הארץ, די היה בה כדי להפקיע סמכות שבית-הדין הרבני החזיק בה לולא אותה בריחה" (עניין חג'ג', בעמ' 229).

בעניין דון נקבע, בבחינת למעלה מן הצורך, כי לעותרת, אזרחית ישראלית, הייתה זיקה הדוקה דייה לישראל, מקום שבו היא עדיין הייתה רשומה במרשם התושבים; היא נישאה למשיב בישראל; ילדיה נולדו בישראל והיא חיה עמם בישראל; בבעלותה נכסי מקרקעין בישראל, כמו גם חשבון בנק פעיל וקופות גמל בארץ; ומשפחתה חיה בישראל והיא שומרת איתם על קשר הדוק (שם, בעמ' 643).

בבג"ץ 7075/04 פלונית נ' פלוני, פ"ד נט(3) 289 (2004), נקבע כי לעותרת הייתה זיקה במידה הנדרשת לישראל, מקום שבו בני הזוג חיו שנים ארוכות בישראל, לאישה היה רכוש רב בישראל, היא המשיכה לקיים בישראל הליכים משפטיים וילדיה גדלו בישראל (שם, בעמ' 292; 296).

בבג"ץ 2123/08 פלוני נ' פלונית, פ"ד סב(4) 678 (2008) נקבע כי לשני בני הזוג קיימת זיקה מספקת לישראל, כאשר לא הייתה מחלוקת כי השניים לא התגוררו בישראל דרך קבע אך נהגו לבקר בישראל כמה פעמים מדי שנה; כי שניהם בעלי רכוש רב וניכר

בישראל הכולל דירה, חשבונות בנקים וכספות, וכי למעשה "היקף נכסיהם של בני הזוג בישראל גדול מזה שבגוואדלופ שבה התגוררו או בכל מקום אחר בעולם"; כי לשניהם משפחה בישראל; וכי יש ליתן משקל גם להיות הבעל סרבן גט שסירבו עלול לגזור על האישה עגינות.

ולבסוף, בבג"ץ 5387/13 נקבע כי לעותרת לא הייתה זיקה מספקת לישראל, וזאת חרף העובדה שהייתה שותפה בנכס בישראל, ושלושה מבין ארבעת ילדיה התגוררו בישראל (שם, בפסקה 8). בעניינה, נכתב כי "אין אפוא מנוס מהמסקנה שמרכז חייה של העותרת הוא בדרום אפריקה [...] קשה לראות את מי שקבעה את מקום מושבה ואת מרכז חייה מחוץ לגבולות ישראל משך 25 שנה כמקיימת את מילות הסעיף 'יהודים בישראל אזרחי המדינה או תושביה'".

37. כאשר משווים נסיבות עובדתיות אלה לענייננו, ובפרט לאור החובה, עליה עמדתי לעיל, ליישום מוקפד של דרישת הזיקה, סבורני כי המסקנה ברורה. לעותרת בענייננו לא קיימת אותה "זיקה אמיצה וממשית" לישראל, הנדרשת לשם ביסוס סמכות בית הדין הרבני. אמנם, לא ניתן להתעלם מכך שלעותרת היה בשנים שקדמו להגשת התביעה קשר לישראל. לא ניתן להתעלם אף מקביעת בית הדין הרבני, לפיה לעותרת ולמשיב הייתה תכנית להתגורר בישראל. ואולם, כאשר בוחנים את מכלול נסיבות העניין – את התרופפות הקשר שלה לישראל, עד כדי ניתוקן ממש, ובפרט את העובדה כי בני הזוג התגוררו כל חיי נישואיהם בגרמניה, ילדיהם נולדו בגרמניה ומרכז חיי העותרת וילדיה הוא בגרמניה עד היום – לא ניתן לומר כי העותרת הייתה 'בישראל' בעת פתיחת ההליך. לבית הדין הרבני לא הייתה, אפוא, סמכות שיפוט בעניינה מכוח סעיף 1 לחוק.

פורום לא-נאות

38. מעבר לצורך, ואף אם קמה לבית הדין הרבני סמכות שיפוט מכוח סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, דעתי היא כי היה עליו להימנע מהפעלת סמכותו, מכוח דוקטרינת הפורום הלא-נאות.

39. במסגרת הדוקטרינה שעניינה פורום לא-נאות, הנוהגת כיום במשפטנו, בתי המשפט – וכן בתי הדין הרבניים – רשאים לקבוע כי הגם שמסורה להם סמכות לדון בהליך, הפורום הישראלי אינו הפורום הנאות לדון בו (וראו: בג"ץ 58/13 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי בירושלים, פסקאות 15-16 (10.5.2013); עניין דון, בעמ' 654; סיליה וסרשטיין פסברג משפט בין-לאומי פרטי 416 (2013)). לעניין זה, בתי המשפט ובתי הדין בוחנים מהו הפורום אשר אליו מובילות מירב הזיקות הרלוונטיות "ושהוא בעל הקשר

האמיתי, המשמעותי והמהותי למקרה נושא הדיון" (עניין רון, בעמ' 655; בע"מ 9769/09 פלונית נ' פלוני, פסקה 18 (20.1.2010) (להלן: בע"מ 9769/09)).

40. אכן, נושא הפורום הנאות מצוי בשיקול דעתו של בית הדין המפעיל את סמכותו. ואמנם, בית משפט זה בשבתו כבית משפט גבוה לצדק איננו עוסק, ככלל, בביקורת על אופן הפעלת שיקול דעתם של בתי הדין הרבניים, אלא מתמקד בביקורת בנושאי סמכות (וראו: בג"ץ 7638/22, פסקה 45 לפסק דינו של השופט כשר; וכן פסק דינו של השופט גרוסקופף). כל זאת נכון. אלא, שלצד זאת, הובהר כי "במקרים חריגים ומיוחדים מצטמצם שיקול הדעת בעניין זה עד כי הפעלת כללי הפורום הלא נאות תהיה בגדר חובה והיא יורדת לשורש הסמכות" (עניין רון, בעמ' 656). כך בפרט, מקום בו גובשו בפסיקת בית משפט זה אמות מידה ייחודיות לבחינת טענת פורום לא-נאות בהקשר של משמורת ילדים. כך נקבע בהקשר זה בעניין רון:

"[...] מאחר שהכרעה בשאלה היכן יתקיים הדיון בנוגע למשמורת הילדים היא בעלת השפעה גם על ילדיהם של בני-הזוג, חובה על הערכאה הדנה בטבעיות הפורום לבחון בראש ובראשונה את השלכות הכרעתה על הילדים, על טובתם ועל זכויותיהם. ככלל, אין זה ראוי לדון בעניינו של ילד שלא במקום מגוריו [...] הדיון במשמורתם של הילדים במקום מגוריהם הרגיל משרת את טובתם ומביא בגדר השיקולים את זכויות הילדים ליטול חלק בהליך המתייחס למשמורתם. בהתאם לכך, ככלל, במקום המגורים הרגיל של הילדים שבו הם שוהים [...] יוכל בית-המשפט לעמוד מקרוב על כל ההיבטים הקשורים בטובת הילדים ולעמוד על זכויותיהם בלא שהילדים יטולטלו ממקום למקום לצורך התדיינות בין הוריהם, תוך התנתקות מן הסביבה המוכרת להם. זאת ועוד, מקום המגורים הרגיל של הילד מהווה את מרכז חייו, ולכן בדרך-כלל מצויים בו אנשי המקצוע שטיפלו בילד ורוב העדים הצריכים לביורור תביעת המשמורת" (שם, בעמ' 656-657; וראו גם: בג"ץ 1073/05 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, פסקה 16 (25.6.2008)).

41. לענייננו. עיון בהחלטת בית הדין הרבני מעלה כי לא ניתן משקל מספיק לשאלות הקונקרטיות הנוגעות לטובת הילדים כפי שאלה הותוו בפסיקה. כך, לא ניתנה הדעת לשאלת 'טלטולם' של הילדים וניתוקם ממסגרותיהם הטבעיות לצורך ההליך עצמו, כמו גם לשאלת הנגישות לראיות ולעדים, שעה שהילדים גדלו בגרמניה ושם מרכז חייהם. כן לא ניתנה הדעת, לפחות לא באופן מספיק, לעובדה כי בגרמניה ניתן יהיה לבחון את אורח חייהם של הילדים ואת התפתחותם בפועל, לצורך גיבוש ההסדרים שיתאמו להם (ראו: בע"מ 9769/09, פסקה 20). ויודגש, כי גם המשיב אינו טוען כי יש לעקור את

הילדים מגרמניה על מנת שיחיו בישראל. אף לא שוכנעתי מטענת המשיב כי אין לסמוך על ההלכה האמורה, שעה שבית הדין הרבני קבע מתווה לבירור הנושא באמצעות מומחה ישראלי תוך היעזרות במומחים גרמנים, והעותרת היא שסירבה לשתף פעולה עם המתווה. אף אם אניח כי נפלו פגמים בשיתוף הפעולה של העותרת עם המומחה שמינה בית הדין, ואמנם נראה כי יש יסוד לדברים, ברי שלא הרי בירור שנעשה תוך שיתוף פעולה עם גורמים מקומיים, כהרי בירור שנעשה במלואו במקום מושבם של הילדים.

42. למשיב טענה נוספת, כבדת משקל, ולפיה הקשר העז של הילדים לגרמניה והעובדה שאורחות חייהם התעצבו שם הם תוצאה של התנהלות אמם, ובפרט של 'ניתוק' הילדים ממנו. אכן מדובר בהשתלשלות עניינים מצערת, אלא שאינני סבורה שיש בה כדי לשנות מן התוצאה בשאלת הפורום הנאות. תחילה, תביעת הגירושין הוגשה עת בתם של הצדדים הייתה בת ארבע, וכאשר אין חולק שאמם התכוונה להוסיף ולגור בגרמניה. גם במצב דברים אחר שבו שני הצדדים היו שומרים על קשר הדוק עם הילדים, ברי כי היו נוצרות להם זיקות משמעותיות ביותר לגרמניה. מכל מקום, כיום חלפו שמונה שנים, הילדה בת 12 והילד בן 8. אף אם אניח לטובת המשיב כי זיקת הילדים לגרמניה הועמקה כתוצאה מהתנהלות פסולה מצד אמם, שומה עלינו לזכור כי אין מדובר רק בסכסוך בין שניים – אלא בכזה שיש לו השפעה ניכרת על הילדים. בהינתן המשקל הניכר שעלינו לתת לטובת הילדים, דומה כי נחלשת בעניינו תחולת הכלל שלפיו 'אין חוטא יוצא נשכר' (והרי ממילא, ברי שלא ניתן לייחס 'חטאים' מעין אלה לילדים הקטנים).

43. אכן, יש ויהיו נסיבות בהן לא יהיה מקום ליתן משקל לזיקות הילדים למקום מושבם. כך היה בבע"מ 9769/09, בו ילדים אשר מקום מושבם הרגיל היה ברוסיה, הושארו בישראל בהמשך לחופשה קצרה שבילו בה, תוך שנותקו ממקום מושבם הקבוע. בהקשר זה נקבע כי בשיקולי ברירת פורום נאות יש ליתן משקל לשיקול הציבורי שעניינו "[הרתעה] מפני עשיית דין עצמית של הורה כלפי ילדיו וכלפי ההורה האחר, לקדם את תודעת החובה לכבד את החוק, ולמנוע פגיעה בטובת הקטינים על ידי עקירתם במפתיע מסביבת חייהם הטבעית" (שם, בפסקה 30). אכן, במצבים של חטיפת ילדים או במצבים השקולים לכך, יש לתת לעובדת 'עקירתם' של הילדים ממקומם הטבעי משקל רב, ובהתאמה קיים גם קושי ליתן משקל לזיקות למקום אליו 'נעקרו'. אלא שבענייננו מצב הדברים הוא הפוך – גרמניה היא מקום מושבם הרגיל של הילדים במשך כל חייהם ואין כל טענה כי הם נמצאים בה כתוצאה של חטיפה. יתר על כן, כאמור לעיל, אף המשיב אינו טוען כי יש להביאם לישראל. בנסיבות אלה, אופן התנהלותה של העותרת אינו מטה את הכף בשאלת הפורום הנאות.

44. אף כאשר בוחנים את הנימוקים שלהם נתן בית הדין הרבני את עיקר המשקל, דומני כי קיימים קשיים לא מבוטלים בהנמקתו, ובהתאם גם בתוצאה שאליה הגיע. כך, בדונו בעניין הפורום הנאות, בחר בית הדין לציין כי סוגיית הילדים היא רגישה ומורכבת, וזו מצריכה לדבריו "פתרונות יצירתיים". הדבר הביא את בית הדין למסקנה כי "מתעורר ספק אם לשופט גרמני יש את היכולת למצוא את הפתרון היצירתי הנדרש. ספק גדול עוד יותר מתעורר אם שופט גרמני ייתן משקל ראוי לרצון האב שהילדים יבקרו מעת לעת בישראל ויקבלו חינוך עם אוריינטציה יהודית-ישראלית". לכך הוסיף בית הדין כי בשים לב ששני הצדדים מיוצגים בישראל על-ידי עורכי דין המכירים את עניינם, קיום ההליך בישראל יהיה יעיל, מהיר וזול משמעותית מהליך בגרמניה, וכי הדבר "ייתב עם שני הצדדים ובראש ובראשונה עם שני ילדיהם המשותפים".

45. מדובר, לדעתי, בקביעות מוקשות. בית הדין האזורי עצמו קבע בהחלטתו כי הפתרונות הנדרשים צריכים להבטיח "קשר משמעותי עם שני ההורים, תוך ראית טובת הילדים על מכלול היבטיה ובשים לב שהאם מעוניינת להמשיך להתגורר בגרמניה". לפיכך, אף אם נקבל את הקביעה – אשר כאמור מעלה קושי ממשי – כי ספק אם לשופטים בגרמניה קיימת היכולת למצוא את הפתרון הנדרש, וספק אם אלה יתנו משקל ראוי לרצונות האב, הרי שניתן באותה מידה לטעון כי ספק אם בית הדין הרבני ייתן משקל מספיק לאופי הייחודי של חיי הילדים עם אמם בגרמניה, או לרצונות האם. ודוק: בכך אין אני קובעת כי אכן קיים ספק כי מי מהערכאות שיבררו את הסכסוך נעדרת את היכולת או המוטיבציה למצוא פתרון הולם למצב המשפחתי המורכב שנוצר. הדברים הוצגו אך כדי להבהיר שהטיעון אינו מטה את הכף לכיוון ערכאה אחת או ערכאה אחרת. בהקשר זה כבר נקבע בעבר, כי העובדה שבית הדין הרבני בישראל עשוי להיות רגיש יותר לקשר של הילדים לישראל, אין בה כשלעצמה כדי לקבוע לעניין נאותות הפורום, עת מירב הזיקות נוטות לפורום החלופי (עניין 170, בעמ' 659). אשר לטענה כי שני הצדדים ממילא מיוצגים בישראל, אף קביעה זו אינה מכריעה את שאלת הפורום הנאות. זאת שכן שני הצדדים מיוצגים גם בגרמניה, וייצוג העותרת בישראל הינו ייצוג לעניין שאלת סמכות בתי הדין הרבניים.

46. הנה-כי-כן, דעתי היא כי הפורום הנאות לבירור ענייני משמורת הילדים והסדרי השהות הוא בגרמניה, ולא בבתי הדין בישראל.

סיכום

47. סיכום הדברים הוא, כי העותרת נעדרת את הזיקה הנדרשת לישראל, ולפיכך בית הדין הרבני לא קנה סמכות שיפוט, מכוח סעיף 1 לחוק שיפוט בתי דין רבניים, לדון

בעניינים שנכרכו לתביעת הגירושין. משעה שנמצא שבית הדין פעל בחוסר סמכות בנושאים הכרוכים, סבורני כי אין לנו אלא להורות על ביטול החלטותיו בתיק, למעט החלטותיו בעניין סידור הגט הדתי (השוו: בג"ץ 5387/13, פסקה 11). למותר להדגיש, כי עניינו של פסק הדין הוא בשאלת הסמכות בלבד, ואין בו כדי לקבוע, אף לא ברמז, מהם ההסדרים המהותיים אשר ראוי שיחולו בין הצדדים או בעניינם של הילדים.

בנסיבות העניין, כל צד יישא בהוצאותיו.

48. לסיום, אין לי אלא לשוב על התקווה שהבענו חבריי ואני לפני למעלה משנה, כי טוב יעשו הצדדים אם ישתפו פעולה וירכזו מאמצייהם בהסדרים מעשיים שיקדמו את טובת הילדים. חידוש הקשר בין הילדים ואביהם הוא בוודאי אחד החשובים שבהם.

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

הנשיא יצחק עמית:

אני מסכים.

יצחק עמית
נשיא

השופטת יעל וילנר:

אני מסכימה.

יעל וילנר
שופטת

הוחלט כאמור בפסק דינה של השופטת ג' כנפי-שטייניץ.

ניתן היום, ט"ו אב תשפ"ו (29 יולי 2026).

גילה כנפי-שטייניץ
שופטת

יעל וילנר
שופטת

יצחק עמית
נשיא